

Versió vigent: 23.04.2022 -

Llei 14/2017, de 10 de novembre, de la Generalitat, de memòria democràtica i per la convivència de la Comunitat Valenciana

(DOGV núm. 8168 de 13.11.2017)

Sia notori i manifest a tots els ciutadans i totes les ciutadanes que Les Corts han aprovat i jo, d'acord amb el que estableixen la Constitució i l'Estatut d'Autonomia, en nom del rei, promulgue la Llei següent:

PREÀMBUL

I

La identitat d'una comunitat es forja, al mateix temps, en la seua solidaritat amb els més desafavorits i amb les víctimes i en la capacitat de reflexionar sobre la memòria col·lectiva i la històrica com a poble. La tragèdia de la guerra civil espanyola i la posterior dictadura són fets de la nostra història i memòria que ens interpel·len sobre el que som, els qui som i el que volem ser com a comunitat social i política. Cal mirar cap avant, però sabent d'on procedim, conèixer bé el nostre passat i tenir aquesta lectura col·lectiva de la nostra història que permeta afrontar els reptes del present. Mantenir en la memòria les víctimes, reconèixer la seua dignitat, és el millor fre per a detenir el temor i la por que els fets que van convulsar la nostra història tornen a succeir en el futur.

On resulte impossible i pràcticament irrealitzable la persecució jurídica i la determinació de la responsabilitat política, ha d'obrir-se el camí col·lectiu de la societat en el seu conjunt. La responsabilitat i el dret a la reparació pel dany patit no es poden aconseguir sense emprendre també un esforç de reflexió, d'autointerpretació eticopolítica de la societat en què va ser possible i consentida aquesta violència. Cal recordar i mantenir, però, la memòria no sols com un merescut tribut, sinó com l'única arma efectiva que ens proporciona la democràcia i l'estat de dret enfront del mal irracional i incomprensible.

La Constitució espanyola de 1978, que va traduir jurídicament la voluntat de retrobament de la ciutadania espanyola, articulant un estat social i democràtic de dret amb clara vocació integradora, estableix que els drets i les llibertats reconeguts en el capítol segon del títol I, Dels drets i deures fonamentals, vinculen tots els poders públics i que les normes relatives als drets fonamentals i a les llibertats que la Constitució reconeix s'interpretaran de conformitat amb la Declaració universal de drets humans i els tractats i acords internacionals sobre les mateixes matèries ratificats per Espanya.

Així mateix, la mateixa Constitució arreplega en l'article 10 de l'esmentat títol I que «la dignitat de la persona, els drets inviolables que li són inherents, el lliure desenvolupament de la personalitat, el respecte a la llei i als drets dels altres són fonament de l'ordre polític i de la pau social».

Amb esperit de reconciliació, integració, concòrdia i respecte al pluralisme es va aprovar la Llei 52/2007, de 26 de desembre, per la qual es reconeixen i amplien drets i s'estableixen mesures en favor dels qui van patir persecució o violència durant la guerra civil i la dictadura, que va implicar un canvi substancial en integrar mesures, reconèixer drets i establir «les bases

perquè els poders públics duguen a terme polítiques públiques dirigides al coneixement de la nostra història i al foment de la memòria democràtica».

Des de llavors, algunes comunitats autònomes han adoptat normes que garanteixen i estableixen mesures que fan eficaç el que s'ha previst en aquesta llei. En concret, la Llei de Catalunya 13/2007, de 31 d'octubre, del memorial democràtic; la Llei de Catalunya 10/2009, de 30 de juny, sobre la localització i la identificació de les persones desaparegudes durant la guerra civil i la dictadura franquista, i la dignificació de les fosses comunes; la Llei foral de Navarra 33/2013, de 26 de novembre, de reconeixement i reparació moral de les ciutadanes i els ciutadans navarresos assassinats i víctimes de la repressió arran del colp militar de 1936; la Llei del País Basc 4/2014, de 27 de novembre, de creació de l'Institut de la Memòria, la Convivència i els Drets Humans; la Llei de les Illes Balears 10/2016, de 13 de juny, per a la recuperació de persones desaparegudes durant la guerra civil i el franquisme; i la Llei 2/2017, de 28 de març, de memòria històrica i democràtica d'Andalusia. En altres comunitats autònomes es troben en tràmit. Totes serveixen d'inspiració i model.

D'una banda, es pretén complir les obligacions que té la Generalitat Valenciana amb les víctimes de la guerra civil i el franquisme, i també amb els seus familiars. De l'altra, s'aspira a aprofundir en els principis i els valors democràtics.

Un dels objectius essencials de l'estructura política de la Comunitat Valenciana, establert en l'article 1.3 de l'Estatut d'autonomia, és el reforç de la democràcia. En aquest sentit, l'article vuitè preveu, d'una banda, que «els valencians i les valencianes, en la seua condició de ciutadans espanyols i europeus, són titulars dels drets, els deures i les llibertats reconeguts en la Constitució espanyola i en l'ordenament de la Unió Europea i en els instruments internacionals de protecció dels drets humans, individuals i col·lectius, en particular, en la Declaració universal de drets humans; en els pactes internacionals de drets civils i polítics i de drets econòmics, socials i culturals; en la Convenció europea de drets de l'home i llibertats fonamentals, i en la Carta social europea», i d'altra banda, que «els poders públics valencians estan vinculats per aquests drets i llibertats i vetllaran per la seua protecció i respecte, així com pel compliment dels deures». Així mateix, el referit Estatut d'autonomia, en l'article 12, estableix l'obligació de la Generalitat de vetllar per la protecció i la defensa dels valors i els interessos del poble valencià.

D'altra banda, l'Estatut d'autonomia atribueix a la Generalitat en l'article 49.1.4.^a i 5.ª la competència exclusiva en matèria de cultura i patrimoni cultural i, en l'article 49.1.36.^a, la competència exclusiva en administració de justícia, sense perjudici del que disposa la legislació de desplegament de l'article 149.1.5.^a de la Constitució. Ha assumit competències en matèria de justícia per mitjà del Reial decret 293/1995, de 24 de febrer, sobre traspàs de funcions de l'administració de l'Estat a la Comunitat Valenciana en matèria de provisió de mitjans materials i econòmics per al funcionament de l'administració de justícia, i per mitjà de Reial decret 1.950/1996, de 23 d'agost, sobre traspàs de funcions i serveis de l'administració de l'Estat en matèria de mitjans personals al servei de l'administració de justícia.

Igualment, atribueix competències a la Generalitat en matèria de procediment administratiu, derivat de les particularitats del dret substantiu valencià o de les especialitats de l'organització de la Generalitat (article 49.1.3.^a), en matèria d'ensenyament (article 53), en matèria d'ordenació del territori i urbanisme (article 49.1.9.^a) i en matèria d'expropiació forçosa (article 50.2).

Aquesta és una llei que pretén complir amb la Declaració universal de drets humans i amb el que estableix el dret internacional: veritat, justícia, reparació i memòria com a garantia de no-repetició.

L'Organització de Nacions Unides en la Resolució 2.004/72, de la Comissió de Drets Humans, Conjunt de principis actualitzat per a la protecció i la promoció dels drets humans per mitjà de la lluita contra la impunitat (E/CN.4/2005/102/Add.1), assenyala, dins de les obligacions dels estats, l'adopció de mesures eficaces per a lluitar contra la impunitat, la garantia del dret inalienable a la veritat, el deure de recordar i el dret a saber. El principi tercer sobre el deure de recordar proclama: «El coneixement per un poble de la història de la seua opressió forma part del seu patrimoni i, per això, s'ha de conservar adoptant mesures adequades per a aconseguir el deure de recordar que incumbeix a l'Estat, per a preservar els arxius i altres proves relatives a violacions dels drets humans i el dret humanitari i per a facilitar el coneixement de tals violacions. Aquestes mesures han d'estar encaminades a preservar de l'oblit la memòria col·lectiva i, en particular, a evitar que sorgisquen tesis revisionistes i negacionistes».

No hi ha reconciliació justa i duradora si no se satisfà efectivament la necessitat de justícia a través del dret a la justícia i el dret a obtenir reparació. En aquest sentit, la Resolució de Nacions Unides 47/133 (adoptada en l'Assemblea General del 18 de desembre de 1992) va aprovar la Declaració sobre la protecció de totes les persones contra les desaparicions forçades i va assenyalar que les desaparicions forçades afecten els valors més profunds de tota societat respectuosa de la primacia del dret, dels drets humans i de les llibertats fonamentals, i que la seua pràctica sistemàtica representa un crim de lesa humanitat. Aquesta resolució no sols implica la prevenció i l'eliminació de les desaparicions forçades, sinó que s'estén, alhora, a les investigacions oportunes només es tinga coneixement de persones desaparegudes, sense que el temps transcorregut des que es va produir la desaparició hi supose cap obstacle. A més, cal esmentar la Convenció contra la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumanes o degradants que, com un dels tractats internacionals més rellevants en matèria de drets humans contra la tortura, ja va establir l'any 1984 la prohibició total als estats de l'ús de tortures, sense admetre cap excusa ni situació extraordinària.

En la Resolució de l'Assemblea General A/RES/60/147, del 24 d'octubre de 2005, Principis i directrius bàsics sobre el dret de les víctimes de violacions de les normes internacionals de drets humans i del dret internacional humanitari a interposar recursos i obtenir reparacions (E/CN.4/2005/59), es reconeix un accés equitatiu i efectiu a la justícia, la reparació adequada, efectiva i ràpida del dany patit; i l'accés a informació pertinent sobre les violacions i els mecanismes de reparació.

Al novembre de 2013, el Comitè de les Nacions Unides sobre la Desaparició Forçada va emetre un informe que expressava preocupació pel desemparament de les víctimes del franquisme i instava l'Estat espanyol a complir amb l'obligació de buscar els desapareguts durant la guerra civil i la dictadura franquista. En el mateix informe va recomanar a les diferents administracions públiques espanyoles que assignaren «els recursos de personal, tècnics i financers suficients».

Al febrer de 2014, Nacions Unides va tornar a lamentar la falta de col·laboració de les institucions de l'Estat a l'hora de recuperar la memòria democràtica a Espanya. A l'agost de 2015, el Comitè de Drets Humans de Nacions Unides, en les seues observacions finals relatives al sisè informe periòdic presentat per Espanya sobre el compliment del Pacte internacional de drets civils i polítics, expressa i reitera la seua preocupació per les dificultats «d'investigació de les violacions dels drets humans del passat, en particular, els delictes de tortura, desaparicions forçades i execucions sumàries». De la mateixa manera, «està preocupat per les llacunes i les deficiències en la regulació dels procediments de recerca, exhumació i identificació de persones desaparegudes, en particular, pel fet que la localització i la identificació de persones desaparegudes es deixen a càrrec de la iniciativa dels familiars i per les desigualtats que en resulten per a les víctimes dependent de la regió de què es tracte».

Recuperar la nostra memòria democràtica és la forma més ferma de consolidar el nostre futur de convivència, concòrdia i pau. La preservació de la memòria democràtica és expressió de la llibertat i la reivindicació de la lluita de la ciutadania en la conquesta de les llibertats és una manifestació de cultura democràtica.

Les prescripcions normatives contingudes en aquesta llei s'apliquen distingint dos períodes temporals en funció dels fins perseguits. Un període referit a les mesures a adoptar pel que fa a les víctimes previstes en aquesta llei que, seguint el criteri de l'esmentada llei estatal 52/2007, de 26 de desembre, comprèn el període des del colp d'estat i la posterior guerra civil i dictadura franquista fins al moment de l'entrada en vigor de la Constitució espanyola de 1978. I un altre període més extens referit a la recuperació i la preservació dels valors de la denominada memòria democràtica valenciana, que comprèn des de la proclamació de Segona República Espanyola el 14 d'abril de 1931 fins a l'entrada en vigor de l'Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana el 10 de juliol de 1982.

La memòria del passat i la pedagogia social de cara al futur són factors d'identitat política i d'orgull per al poble valencià que denominem memòria democràtica valenciana. Així doncs, és imprescindible recordar i honrar els qui es van esforçar per aconseguir l'autonomia política del poble valencià després de la proclamació de la Segona República Espanyola, els qui van patir les conseqüències del conflicte civil, els qui van lluitar contra la dictadura en defensa de les llibertats i els drets fonamentals de què avui gaudim i els qui van lluitar per aconseguir la nostra autonomia política fins a l'entrada en vigor de l'Estatut d'autonomia de 1982. Per tant, l'objecte d'aquesta llei és establir el règim jurídic de les iniciatives, les actuacions i els òrgans dedicats a la recuperació de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana.

Cal recordar el fet que València va ser, entre novembre de 1936 i octubre de 1937, capital d'Espanya, després que el Consell de Ministres prenguera la decisió de traslladar-hi oficialment la capitalitat davant la proximitat de les tropes franquistes a Madrid.

El colp d'estat militar del 18 de juliol de 1936 contra el govern legítim de la Segona República va donar pas a una llarga i cruenta guerra civil que en ambdues rereguardes es va traduir en un esclat de violència que va costar la vida a milers de persones. Una vegada finalitzada la guerra, la repressió institucionalitzada pels vencedors va continuar durant una prolongada dictadura.

La grandesa de la democràcia és que, a diferència dels règims totalitaris, és capaç de reconèixer la dignitat de totes les víctimes enfront de la intolerància, més enllà de les opcions personals, ideològiques o de consciència de cadascú. En aquest sentit, escau un reconeixement a totes les víctimes de la violència política.

Pertoca, doncs, impulsar una decidida política pública en aquest sentit i, en conseqüència, una condemna explícita del règim franquista. El sistema democràtic ha de reconèixer la memòria i la dignitat de totes les víctimes del franquisme i també les de la violència política incontrolada a la rereguarda republicana, especialment les que es van produir en els primers mesos de la guerra i amb independència de les seues opcions ideològiques i de la zona en què, de grat o per la força, les va situar el conflicte bèl·lic. Resulta necessària una rehabilitació plena de totes les persones, les organitzacions i les institucions represaliades durant la guerra civil i el franquisme perquè les persones supervivents, els seus familiars, les seues amistats i les generacions futures se senten reconegudes d'una manera justa. Per això, el període en què resulta necessari el reconeixement i la reparació a les persones víctimes de les violacions de drets humans és aquell que comprèn des de la guerra civil i la dictadura franquista fins a l'entrada en vigor de la Constitució espanyola de 1978.

En l'àmbit de la Comunitat Valenciana, entre les obligacions de les administracions públiques es troba la de facilitar la recerca dels desapareguts de la guerra civil i de la dictadura i que fins ara només havia sigut escomesa per familiars i associacions. A més, les dificultats que comporta el procés d'intervenció en fosses comunes on es troben restes humanes soterrades de forma clandestina i amb signes de mort violenta exigeixen la participació protocol·litzada de professionals que garantisquen plenament la localització, exhumació i identificació de les persones mortes.

Aquesta tasca de recuperació de la memòria de les víctimes de la guerra civil i de les persones, les organitzacions i les institucions que van fer front a la repressió política, social, cultural i nacional ha de ser entesa com la commemoració de la lluita per les llibertats, però també com una oportunitat per a investigar la història col·lectiva i, finalment, com una via per a difondre a les generacions presents i futures el respecte pels drets humans i el coneixement dels fonaments del sistema de llibertats de què gaudeix la societat.

El dret a la memòria correspon al conjunt de la societat, perquè la ciutadania és dipositària i hereva natural de la història, del record i de la memòria.

La defensa i la promoció dels drets humans i els valors que en van inspirar la declaració universal constituïran un dels més valuosos instruments per a aconseguir la garantia que les experiències viscudes no tornen a repetir-se.

Aquesta llei apel·la al reconeixement i a la restitució per a tots els valencians i les valencianes que van patir la il·legimitat dels consells de guerra, dels tribunals de responsabilitat polítiques, del Tribunal Especial de Repressió de la Maçoneria i el Comunisme i el Tribunal d'Ordre Públic (TOP). Les violacions dels drets humans esdevingudes al territori de la Comunitat Valenciana, des del colp militar contra la Segona República Espanyola fins a l'entrada en vigor de la Constitució espanyola de 1978, són la base justificativa de la llei, com també el reconeixement de la injustícia de les condemnes, de les sancions i de qualsevol altra forma de violència personal produïdes per raons polítiques, ideològiques, de gènere, d'orientació sexual o de creença religiosa.

L'estat sorgit com a conseqüència de la guerra civil és un règim il·legal i com a tal va ser condemnat per l'ONU el 1946 en resolucions com la 39 (I) de l'Assemblea General de les Nacions Unides, de 12 de desembre de 1946, que declara que «en origen, naturalesa, estructura i conducta general, el règim de Franco és un règim de caràcter feixista, establert en gran part gràcies a l'ajuda rebuda de l'Alemanya nazi de Hitler i de la Itàlia feixista de Mussolini. Es tracta, per tant, d'un règim il·legal en virtut de la seua procedència il·legítima».

Aquesta llei projecta avanços en el reconeixement dels drets de les víctimes, sempre sota l'acceptació de l'imperi de la llei i de l'ordenament jurídic en el marc de la Constitució espanyola de 1978. En conseqüència, l'estat democràtic té un deute tant amb les víctimes de qualsevol

tipus de violència exercida a causa de la seua defensa de la llibertat, com amb la resta de la ciutadania, que ostenta el dret a la veritat, amb relació al llarg historial de persecució dut a terme pel franquisme, com també sobre els valors i els actes de resistència democràtica que representen les seues víctimes, amb especial atenció a les dones a les quals van robar els seus fills, les que van ser objecte d'escarni públic i altres agressions a la seua dignitat.

II

Aquesta llei s'estructura en sis títols i s'articula en quatre eixos que es plasmen en quatre d'ells: el dret a la veritat, el dret a la justícia, el dret a la memòria democràtica valenciana i el dret a la reparació i el reconeixement a les víctimes.

El títol preliminar es dedica a les disposicions generals, que comprenen l'objecte d'aquesta llei, l'àmbit d'aplicació, els principis rectoros, comprensius dels drets del poble valencià a conèixer la veritat, a la justícia i a la reparació, així com els conceptes bàsics i les mesures i les actuacions dirigides a les víctimes.

El mateix concepte de víctima d'aquesta llei inclou els familiars o les persones a càrrec que tinguen relació immediata amb la víctima directa i les persones que hagen patit danys en intervenir per a prestar assistència a víctimes en perill o per a impedir la victimització, en els termes de la Resolució 60/147, aprovada per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 16 de desembre de 2005.

El títol I es refereix al dret de les víctimes a la veritat, que implica l'obligació de les institucions públiques d'investigar per a promoure l'aclariment del que ha ocorregut amb relació a les violacions de drets humans. L'aclariment del passat és un requisit per a la construcció de la convivència en el present i el futur. Aquest títol inclou dos aspectes: la identificació de les víctimes a través d'un cens i el procés d'identificació de les víctimes desaparegudes. S'estableix un cens en què es detallaran les víctimes i la informació relativa, que serà públic, però que en tot cas respectarà la normativa de protecció de dades de caràcter personal i de qualssevol altres dades protegides.

Pel que fa a les víctimes desaparegudes, d'acord amb aquesta llei, és la Generalitat l'obligada a realitzar les actuacions necessàries, d'acord amb els protocols aprovats, per a recuperar i identificar les restes de víctimes desaparegudes i per a elaborar mapes de localització de restes, així com la responsable d'autoritzar tota localització, exhumació i identificació de restes i d'autoritzar la construcció sobre terrenys o la remoció quan es tinga coneixement de l'existència de restes. En aquest títol s'estableixen normes per a l'accés als terrenys en què es pretenguen realitzar activitats d'indagació, localització, delimitació, exhumació, identificació o trasllat de restes de víctimes i es determina el mode de procedir davant la troballa casual de restes humanes, el trasllat de les restes i les proves genètiques. En tot cas, la Generalitat denunciarà a l'autoritat judicial l'existència d'indicis de comissió de delictes que s'aprecien en ocasió de les localitzacions, les identificacions o les troballes de restes que es produïsquen.

El títol II tracta del dret de les víctimes a la justícia i es fonamenta en l'obligació de les institucions d'impedir la impunitat i, en conseqüència, d'adoptar les mesures que siguen necessàries tant per a aplicar el dret intern com el dret internacional relatiu a les violacions de drets humans. En aquest sentit, es promouen les mesures següents: en primer lloc, la realització d'un protocol de posada en coneixement en el cas que hi hagués indicis de la comissió de delictes; en segon lloc, l'inici d'accions processals en nom de la Generalitat quan s'aprecien indicis de la comissió de delictes en els casos de localitzacions i troballes; en tercer lloc, l'efectivitat del dret d'informació i assistència a les víctimes i els seus familiars; i finalment, la col·laboració i el seguiment dels informes i les recomanacions dels organismes nacionals i internacionals.

El títol III es refereix al dret a la memòria democràtica valenciana com a garantia de no-repetició. En aquest sentit es pretén impulsar una política pública de memòria orientada a la consolidació dels valors d'una convivència democràtica en l'estat de dret com a eina per a tractar d'evitar que es repetisquen aquests fets. A més d'iniciatives memorialistes en matèria de documentació, testimonis, accions institucionals i socials, es pretén reforçar les funcions d'investigació, pedagogia i divulgació per a la formació d'una memòria crítica i democràtica.

El títol s'estructura en quatre capítols. El capítol primer es dedica als documents de la memòria democràtica valenciana. S'encomana als poders públics l'adopció de mesures per a

CAPÍTOL III Del moviment memorialista

Article 29. Reconeixement del moviment memorialista

1. Les entitats memorialistes contribueixen a la conscienciació social per a la preservació de la memòria democràtica valenciana i a la defensa dels drets de les víctimes.

2. Les entitats memorialistes són reconegudes per aquesta llei com a titulars d'interessos legítims col·lectius de les víctimes.

Article 30. Registre d'entitats memorialistes de la Comunitat Valenciana

1. El Registre d'entitats memorialistes de la Comunitat Valenciana té caràcter públic i depèn de la conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica.

2. En aquest registre podran inscriure's aquelles entitats, legalment constituïdes, entre els objectius i els fins estatutaris de les quals figure la memòria democràtica valenciana o la defensa dels drets de les víctimes previstes en aquesta llei i que complisquen els requisits següents:

- a) Que no tinguen ànim lucratiu
  - b) Que actuen al territori de la Comunitat Valenciana
  - c) Que tinguen un domicili al territori de la Comunitat Valenciana
3. El procediment d'inscripció en el registre s'establirà reglamentàriament.

Article 31. Foment de l'activitat de les entitats memorialistes

La Generalitat promourà, en el marc dels programes d'actuació previstos en l'article 42, la realització de mesures que contribuïsquen a la consecució dels objectius d'aquesta llei a través de l'actuació d'entitats memorialistes, a les quals donarà suport en la creació i el manteniment.

CAPÍTOL IV De la investigació, l'ensenyament i la divulgació

Article 32. De la investigació

A fi d'avançar en l'estudi i el coneixement científic de la memòria democràtica valenciana, la Generalitat promourà projectes d'investigació en què podran participar les universitats públiques i les entitats memorialistes de la Comunitat Valenciana, d'acord amb els programes d'actuació aprovats d'acord amb el que estableix l'article 42. S'atendrà, de forma singular, la investigació sobre l'experiència específica de les dones en l'àmbit de la memòria democràtica.

Article 33. De l'ensenyament

1. Per a enfortir els valors democràtics, la conselleria competent en matèria d'educació inclourà la memòria democràtica en el currículum de l'educació primària, de l'educació secundària obligatòria, del batxillerat i de l'educació permanent de persones adultes, i promourà els ensenyaments democràtics i de defensa dels drets humans continguts en les gestes col·lectives i individuals que les persones antifranquistes van exercir en la seua lluita contra la dictadura. Els continguts hauran de basar-se en les pràctiques científiques pròpies de la investigació historiogràfica.

2. Amb l'objectiu de dotar el professorat d'eines conceptuals i metodològiques adequades, la conselleria competent en matèria d'educació incorporarà als plans de formació del professorat l'actualització científica, didàctica i pedagògica amb relació al tractament escolar de la memòria democràtica valenciana.

3. Així mateix, s'impulsarà en col·laboració amb les universitats públiques valencianes la incorporació de la memòria democràtica en els estudis universitaris que corresponga.

Article 34. De la divulgació

A través dels mitjans de comunicació públics de la Comunitat Valenciana, es potenciarà el coneixement de la memòria democràtica valenciana mitjançant programes específics divulgatius de debat, documentals i mitjançant la cobertura informativa de les activitats relacionades amb la matèria.

S'atendrà, de forma singular, la divulgació sobre l'experiència específica de les dones en l'àmbit de la memòria democràtica.

S'aprovarà un manual d'estil sobre llenguatge i tractament de la informació en matèria de memòria democràtica.

TÍTOL IV

Del dret a la reparació i al reconeixement a les víctimes

CAPÍTOL I

Reparació i reconeixement

Article 35. Actuacions i mesures de reparació i reconeixement

1. La Generalitat promourà mesures de reparació a les víctimes, com també a les organitzacions que van contribuir a la defensa de la democràcia, mitjançant l'elaboració d'estudis i publicacions, la celebració de jornades i homenatges o la construcció de monuments o elements anàlegs en record i reconeixement seus. Així mateix, promourà totes les actuacions necessàries per a restituir la dignitat de les víctimes.

2. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques col·laborarà i donarà suport a les entitats locals, les universitats i les entitats memorialistes en accions de reparació i reconeixement de les víctimes.

3. El Pla estratègic de memòria democràtica de la Comunitat Valenciana incorporarà accions específiques dirigides al reconeixement i la reparació de les víctimes, així com a les institucions valencianes, les forces de l'ordre públic i les organitzacions socials que van lluitar en defensa de la legalitat democràtica republicana durant la guerra civil i la dictadura franquista.

4. En tot cas, el Consell, a través de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques facilitarà als familiars que així ho sol·liciten la gestió i l'obtenció de la declaració de reparació i reconeixement personal que expedeix el ministeri competent en matèria de justícia sobre la Llei estatal 52/2007, de 26 de desembre, per la qual es reconeixen i amplien drets i s'estableixen mesures en favor dels qui van patir persecució o violència durant la guerra civil i la dictadura.

5. La Generalitat impulsarà, si escau, actuacions per a fer responsables de les mesures de reconeixement i reparació les entitats que van utilitzar els treballs forçats en benefici seu.

Article 35 bis. Declaració de reconeixement i reparació personal de les víctimes del franquisme ⁴

1. A l'efecte del reconeixement del dret de les víctimes del franquisme a la reparació i a la recuperació de la seua memòria personal, familiar i col·lectiva, es reconeix i declara la injustícia que va suposar:

a) El sotmetiment a processos judicials i altres procediments sense les més elementals garanties legals.

b) Les sentències condemnatòries i les sancions de caràcter personal per motius polítics, ideològics, de consciència o creença religiosa, dictades per l'Auditoria de Guerra de l'Exèrcit d'Ocupació així com pels restants tribunals, jurats i òrgans penals o administratius que van actuar en el territori de la Comunitat Valenciana durant la guerra civil i després de la seua finalització fins a la promulgació de la Constitució de 1978.

2. Així mateix, es reconeix i declara la injustícia de la desaparició forçada de xiquets i xiquetes, la deportació a camps de concentració, l'exili, així com qualssevol altres formes de violència personal i col·lectiva.

3. La Generalitat adoptarà les mesures necessàries per a reparar les formes especials de repressió o violència de qualsevol tipus patida per les dones a conseqüència de la seua activitat pública, política o intel·lectual, després de la guerra i fins a la promulgació de la Constitució de 1978, o com a mares, companyes o filles de persones represaliats o assassinats, i les que van patir privació de llibertat o altres penes a conseqüència dels delictes d'adulteri i interrupció voluntària de l'embaràs.

Article 36. Dia de record i homenatge a les víctimes de la guerra civil i la dictadura

1. Es declara el 28 de març de cada any dia de record i homenatge a les víctimes de la guerra civil i la dictadura.

⁴ L'article 35 bis s'afegeix per l'article 16.2 del **Decret llei 1/2022, de 22 d'abril**.

2. Les institucions públiques valencianes impulsaran en aquesta data actes de reconeixement i homenatge amb l'objecte de mantenir la seua memòria i reivindicar els valors democràtics i la lluita del poble valencià per les seues llibertats.

Article 37. Dignificació de les fosses comunes

La Generalitat, a través de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, en col·laboració amb la conselleria competent en matèria de patrimoni històric i cultural i d'acord amb les entitats locals, impulsarà un protocol d'actuació per a dignificar les fosses comunes de les víctimes als cementeris municipals, parroquials i enlloc on hi haja o hi haja hagut soterraments relacionats amb la guerra civil o la dictadura.

Article 38. Investigació científica i divulgació

La investigació científica i la difusió del coneixement en matèria de memòria democràtica mitjançant el foment de publicacions, revistes, la realització de congressos, jornades i altres trobades de tipus científic i divulgatiu seran una prioritat de la Generalitat com a mesura específica de reconeixement i reparació a les víctimes. S'atendrà, de forma singular, la investigació i la divulgació sobre l'experiència específica de les persones i els col·lectius enumerats en l'article 4.

CAPÍTOL II

Símbols, vestigis i actes contraris a la memòria democràtica

Article 39. Elements commemoratius i actes contraris a la memòria democràtica i dignitat de les víctimes ⁵

1. En virtut d'aquesta llei es considera contrari a la memòria democràtica i a la dignitat de les víctimes:

a) L'exhibició pública d'escuts, insígnies, plaques i altres objectes o mencions, com ara el nomenclàtor de carrers, inscripcions i altres elements adossats a edificis públics o situats a la via pública realitzats en commemoració, exaltació o enaltiment individual o col·lectiu de la revolta militar de 1936 i del franquisme, dels seus dirigents o de les organitzacions que van sustentar el règim dictatorial.

b) La celebració d'actes i/o homenatges de qualsevol naturalesa que tinguen com a finalitat la commemoració, l'exaltació o l'enaltiment individual o col·lectiu de la revolta militar de 1936 i del franquisme, dels seus dirigents o de les organitzacions que van sustentar el règim dictatorial.

c) Promoure distincions o reconeixements de persones, entitats o organitzacions que van sustentar el règim dictatorial.

2. Les administracions públiques de la Comunitat Valenciana, en l'exercici de les seues competències i de conformitat amb el que estableix l'apartat primer, adoptaran les mesures necessàries per a retirar o eliminar els elements contraris a la memòria democràtica, sense perjudici de les actuacions que les víctimes, els seus familiars o les entitats memorialistes puguen dur a terme en defensa del seu dret a l'honor i la dignitat.

3. Quan els elements contraris a la memòria democràtica estiguen col·locats en edificis de caràcter privat amb projecció a un espai visible d'accés o ús públic, les persones propietàries hauran de retirar-los o eliminar-los.

4. Quan els elements contraris a la memòria democràtica estiguen col·locats en edificis de caràcter públic, les institucions o les persones jurídiques titulars seran responsables de retirar-los o eliminar-los.

5. Per a determinar els elements contraris a la memòria democràtica que no hagen sigut retirats o eliminats voluntàriament, es constituirà una comissió tècnica dependent de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, que elaborarà una relació dels elements que s'han de retirar o eliminar. La seua composició, la forma d'integració, la dependència jeràrquica, les funcions i les competències, les regles de funcionament i d'altres requisits exigits legalment s'establiran reglamentàriament. L'òrgan directiu de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques notificarà a les persones titulars dels elements inclosos en aquesta relació l'incompliment de la seua obligació d'eliminar-los o retirar-los.

⁵ El títol i l'apartat 1 de l'article 39 es modifiquen per l'article 103 de la **Llei 3/2020, de 30 de desembre**.

6. En el cas que es poguera considerar que concorren raons artístiques o arquitectòniques per al manteniment dels elements contraris a la memòria democràtica, es podrà demanar l'assessorament tècnic de la conselleria competent en matèria de patrimoni històric i cultural o del comitè tècnic d'experts creat a aquest efecte com a grup de treball adscrit a l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques.

A l'efecte del que es disposa en el paràgraf anterior, concorreran raons artístiques quan es tracte d'elements amb singular valor artístic que formen part d'un bé catalogat com a Bé d'Interés Cultural.

Únicament es considerarà que concorren raons arquitectòniques quan l'element siga fonamental per a l'estructura de l'immoble, de tal manera que la seua retirada poguera posar en perill l'estabilitat de l'immoble o qualsevol altre aspecte relatiu a la seua adequada conservació.⁶

7. Si no es produeix de manera voluntària la retirada o l'eliminació dels elements a què es refereix aquest article, l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques incoarà d'ofici el procediment per retirar els elements esmentats.

8. En tot cas es donarà tràmit d'audiència a les persones interessades per un termini màxim de quinze dies hàbils. La resolució motivada que finalitze el procediment haurà de dictar-se i notificar-se en el termini màxim de tres mesos, comptadors des del dia de l'acord d'inici. Transcorregut aquest termini, es produirà la caducitat del procediment.

9. La resolució per la qual s'acorde la retirada d'elements contraris a la memòria democràtica recollirà el termini per a efectuar-la i serà executiva, sense perjudici dels recursos que puguen interposar-s'hi. Si escau, podrà acordar-se'n la conservació en lloc adequat a efectes històrics o científics.

10. Transcorregut el termini donat sense que s'hagen retirat els elements esmentats, la Generalitat podrà retirar-los subsidiàriament, d'acord amb el que preveu la legislació vigent.

11. La conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica, amb la informació facilitada per l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, inclourà en l'informe anual de seguiment previst en l'article 43 un apartat específic sobre el compliment de la retirada o l'eliminació dels elements contraris a la memòria democràtica.

Article 40. Actes públics contraris a la memòria democràtica

Les administracions públiques de la Comunitat Valenciana, en el marc de les seues competències i sense perjudici de les que corresponen a l'administració general de l'Estat, previndran i evitaran la realització d'actes efectuats en públic que comporten descrèdit, menyspreu o humiliació de les víctimes o dels seus familiars, exaltació de la revolta militar o del franquisme, o homenatge o concessió de distincions a les persones físiques o jurídiques que van donar suport a la revolta militar i la dictadura.

Article 41. Privació d'ajudes i subvencions públiques

1. La Generalitat no subvencionarà, bonificarà o prestarà ajudes públiques a aquelles persones físiques o jurídiques, públiques o privades, sancionades per resolució administrativa ferma, d'acord amb el que estableix el títol VI d'aquesta llei.

2. La Generalitat en cap cas no podrà atorgar ajudes que tinguen per objecte la realització d'una activitat o el compliment d'una finalitat que atempte, encoratge o tolere pràctiques prohibides en el títol VI d'aquesta llei.

En les bases de cadascuna de les convocatòries de les subvencions públiques de la Generalitat s'incorporarà, com un supòsit de pèrdua del dret al cobrament de la subvenció i del seu reintegrament, que la subvenció es destine a realitzar una activitat o a complir una finalitat prohibida en el títol VI d'aquesta llei.

3. Als efectes de complir el que estableix aquest article, la conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica establirà una base de dades que permetja encreuaments informàtics per al seguiment i la comprovació d'aquelles persones físiques o jurídiques, públiques o privades que hagen sigut sancionades per resolució administrativa ferma en aplicació d'aquesta llei.

⁶ L'apartat 6 de l'article 39 es modifica per l'article 16.3 del **Decret Llei 1/2022, de 22 d'abril**.

personalitat jurídica i els patrimonis independents o autònoms, que realitzen accions o incórreguen en omissions tipificades com a infracció en aquesta llei, a títol de dol o culpa.

2. Si escau, seran responsables solidaris de les infraccions previstes en aquesta llei els qui hagueren ordenat la realització d'aquestes accions o omissions.

Article 61. Infraccions

1. Les infraccions al que hi ha disposat en aquesta llei es classifiquen de molt greus, greus i lleus.

2. Són infraccions molt greus:

a) La realització d'excavacions sense l'autorització prevista en l'article 7.3.
b) La construcció o remoció de terreny sense l'autorització a què es refereix l'article 7.4 on hi haja certesa de l'existència de restes humanes de víctimes desaparegudes.

c) La destrucció de fosses de víctimes als terrenys inclosos en els mapes de localització a què es refereix l'article 6 o en un lloc o un itinerari de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana.

d) L'omissió del deure de conservació d'acord amb el que hi ha previst en l'article 25 quan porte com a conseqüència la pèrdua, la destrucció o el deteriorament irreparable de béns inscrits o que tinguen anotació preventiva com a lloc o itinerari de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, amb independència del que hi haja previst en la legislació del patrimoni cultural valencià.

e) L'incompliment de la resolució per la qual s'acorde la retirada d'elements contraris a la memòria democràtica, d'acord amb l'article 39.

3. Són infraccions greus: ⁷

a) L'incompliment, sense causa justificada, de l'obligació de comunicar el descobriment casual d'acord amb l'article 11.1.

b) El trasllat de restes humanes sense l'autorització prevista en l'article 12.1.

c) L'incompliment dels deures de conservació i manteniment d'un lloc o un itinerari de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, d'acord amb el que hi ha previst en l'article 25, quan no constituïska infracció molt greu, amb independència del que hi haja previst en la legislació del patrimoni cultural valencià.

d) L'obstrucció de l'actuació inspectora de l'administració en matèria de memòria democràtica, com també l'omissió del deure d'informació, d'acord amb l'article 25, amb relació a un lloc o un itinerari de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana inscrit o amb anotació preventiva en el catàleg, amb independència del que hi haja previst en la legislació del patrimoni cultural valencià.

e) La realització de qualsevol obra o intervenció en un lloc o un itinerari de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana que afecte fosses de víctimes sense l'autorització a què es refereix l'article 26.3 i no constituïska infracció molt greu.

f) L'incompliment de l'obligació prevista en l'article 25.3 de permetre la visita pública als llocs o els itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana.

g) L'incompliment de la prohibició d'exhibir públicament elements contraris a la memòria democràtica, d'acord amb l'article 39, una vegada transcorregut el termini previst en la disposició addicional primera.

h) La celebració d'actes i/o homenatges de qualsevol naturalesa efectuats en públic contraris a la memòria democràtica i a la dignitat de les víctimes i els seus familiars, els que comporten l'exaltació individual o col·lectiva de la revolta militar o del franquisme, o la promoció de distincions a les persones físiques o jurídiques que van donar suport a la revolta militar i la dictadura.

i) La utilització d'expressions ofensives, vexatòries o atemptatòries contra la dignitat de les víctimes o dels seus familiars, com també qualsevol tipus de manifestació que comporte l'exaltació individual o col·lectiva de la revolta militar o del franquisme en qualsevol mitjà de comunicació, en discursos o intervencions públiques o en plataformes digitals.

4. Són infraccions lleus:

a) La realització de danys a espais o mobiliari dels llocs o els itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, quan no constituïska infracció greu o molt greu, amb independència del que hi haja previst en la legislació del patrimoni cultural valencià.

⁷ Les lletres h) i i) de 'apartat 3 de l'article 61 s'afegeixen per l'article 103 de la **Llei 3/2020, de 30 de desembre**.

b) La realització de qualsevol obra o intervenció en un lloc o un itinerari de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana sense l'autorització a què es refereix l'article 26.3, quan no constituïska infracció greu o molt greu, amb independència del que hi haja previst en la legislació del patrimoni cultural valencià.

5. La destrucció de documents de la memòria democràtica valenciana, com també d'arxius que continguén informació sobre la guerra civil, la dictadura o l'etapa preautonòmica fins a l'Estatut d'autonomia de 1982 serà sancionada en els termes que preveu la legislació valenciana en matèria d'arxius.

Article 62. Agreujament de la qualificació

1. En cas de reincidència les infraccions qualificades inicialment de lleus passaran a qualificar-se de greus i les qualificades inicialment de greus passaran a qualificar-se de molt greus.

2. Hi haurà reincidència per la comissió en el termini d'un any de més d'una infracció de la mateixa naturalesa quan així s'haja declarat per resolució administrativa ferma.

Article 63. Sancions

1. Les infraccions tipificades en aquesta llei es podran sancionar amb sancions pecuniàries i no pecuniàries.

2. Les sancions pecuniàries consistiran en multes de quanties compreses entre els imports següents en funció de la gravetat de la infracció:

- a) Per a infraccions molt greus: multa de 10.001 a 150.000 euros
- b) Per a infraccions greus: multa de 2.001 a 10.000 euros
- c) Per a infraccions lleus: multa de 200 a 2.000 euros

3. Les no pecuniàries seran sancions accessòries i consistiran en la pèrdua del dret a obtenir subvencions, bonificacions o ajudes públiques en matèria de memòria democràtica per un període màxim de dos, tres o cinc anys en cas d'infraccions lleus, greus o molt greus, respectivament, i en el reintegrament, total o parcial, de la subvenció en matèria de memòria democràtica concedida, d'acord amb la normativa reguladora de les subvencions de què es tracte. Per a la imposició i la graduació d'aquestes sancions accessòries, caldrà ajustar-se a la gravetat dels fets i la seua repercussió, d'acord amb el principi de proporcionalitat.

Article 64. Procediment

1. Serà pública l'acció per a denunciar les infraccions en matèria de memòria democràtica.

2. Les autoritats que tinguen coneixement d'actuacions que puguen constituir infracció d'acord amb el que hi ha previst en aquesta llei estaran obligades a comunicar-ho a l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques.

3. La incoació del procediment es realitzarà per acord de la persona titular de la Direcció General de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, d'ofici, bé per iniciativa pròpia o com a conseqüència d'ordre superior, petició raonada d'altres òrgans o denúncia de la ciutadania.

4. Per a la imposició de les sancions establides en aquest títol, se seguiran les disposicions de procediment previstes en la normativa, en matèria de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu sancionador.

5. El termini màxim en què haurà de notificar-se la resolució del procediment sancionador serà d'un any, comptat des de la data d'iniciació del procediment. ⁸

Article 65. Competència sancionadora

Són competents per a la resolució dels expedients sancionadors per les infraccions tipificades en aquesta llei:

a) Si es tracta d'infraccions molt greus, la persona titular de la Presidència de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques.

b) Si es tracta d'infraccions greus i lleus, la persona titular de la Direcció General de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques.

⁸ L'apartat 5 de l'article 64 s'afegeix per l'article 16.4 del **Decret llei 1/2022, de 22 d'abril**.

DISPOSICIONS ADDICIONALS

Primera. Retirada d'elements contraris a la memòria democràtica

1. En el termini màxim d'un any a partir de l'entrada en vigor d'aquesta llei hauran de retirar-se o eliminar-se els elements a què es refereix l'article 39. En cas contrari, l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques incoarà d'ofici el procediment previst en el mateix article per a retirar els elements esmentats, tret que siguen de titularitat estatal. En aquest cas, s'actuarà d'acord amb el que hi ha previst en l'article 58 d'aquesta llei.

2. Les administracions públiques de la Comunitat Valenciana, en l'exercici de les seues competències, procediran, en el termini d'un any a partir de la publicació d'aquesta llei, a revisar i invalidar totes les distincions, els nomenaments, els títols honorífics i la resta de formes d'exaltació de persones vinculades a la defensa del règim franquista. En el termini esmentat es procedirà a realitzar les diligències oportunes que ho certifiquen. Les certificacions esmentades, les faran públiques les diferents administracions i les trametran al Govern d'Espanya.

Segona. Desaparició de fons documentals

1. En el termini màxim d'un any des de l'entrada en vigor d'aquesta llei es designarà, mitjançant acord del Consell, a proposta de les conselleries competents en matèria de patrimoni documental i de memòria històrica i democràtica, una comissió tècnica que realitzarà una investigació sobre la desaparició de fons documentals públics a la Comunitat Valenciana durant el període de memòria democràtica. Les conclusions d'aquesta investigació seran públiques.

2. D'acord amb el que hi ha previst en l'article 18.2 d'aquesta llei i sense perjudici de la salvaguarda del principi d'unitat arxivística, el Consell empenirà, en el termini màxim d'un any des de l'entrada en vigor d'aquesta llei, actuacions encaminades per tal que el patrimoni documental pertanyent a l'administració de l'Estat amb relació a la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana es transferisca a la Generalitat, a excepció dels arxius judicials que es regiran per la normativa específica.

3. El Consell impulsarà les mesures necessàries, en col·laboració amb les administracions públiques, per a la recuperació del patrimoni documental vinculat a la memòria democràtica confiscat a la Comunitat Valenciana durant la guerra civil i la dictadura franquista.

4. El Consell de la Generalitat impulsarà, amb caràcter urgent, les mesures de col·laboració i cooperació amb l'Arxiu General i Històric de Defensa i el Tribunal Militar Territorial Primer a fi de garantir la recuperació i la conservació del fons documental dels procediments judicials (sumaríssims) incoats per la jurisdicció militar de la dictadura franquista a la Comunitat Valenciana, fons que constitueix una part essencial del patrimoni documental de la memòria democràtica valenciana d'acord amb el que hi ha disposat en l'article 17 d'aquesta llei.

Tercera. Reconeixement i restitució personal com a conseqüència de la il·legimitat dels tribunals i altres òrgans

El Consell instarà el govern de l'Estat a estudiar la qüestió de la nul·litat de les condemnes dictades pels tribunals penals franquistes contra aquells que van defensar la legalitat republicana i a adoptar mesures escaients de tota mena per a fer efectiva la reparació i el reconeixement personal als qui van patir condemnes o sancions de caràcter personal per tribunals, jurats i qualssevol altres òrgans penals o administratius, civils o militars, com ara les sentències dels consells de guerra, els tribunals de responsabilitats polítiques, el Tribunal Especial de Repressió de la Maçoneria i el Comunisme o el Tribunal de l'Ordre Públic (TOP), per causa de la lluita en defensa dels drets i les llibertats del poble valencià durant la guerra civil, la dictadura franquista o la transició fins a l'entrada en vigor de la Constitució espanyola de 1978.

Quarta. Inscripció en el Registre Civil de la defunció de víctimes

La Generalitat impulsarà la inscripció de defunció de les víctimes desaparegudes, de conformitat amb el que hi ha disposat en la disposició adicional vuitena de la Llei 20/2011, de 21 de juliol, del Registre Civil.

Cinquena. Desaparició forçada d'infants

1. La Generalitat, en col·laboració amb altres administracions i organismes, abordarà la desaparició forçada d'infants ocorreguda durant la guerra civil i la dictadura franquista fins a l'entrada en vigor de la Constitució de 1978. Articularà els procediments legals que permeten investigar i conèixer tota la veritat sobre aquests delictes qualificats per la Comissió de Nacions Unides en el seu informe sobre persones desaparegudes com de lesa humanitat i dotarà de cobertura jurídica, psicològica i assistencial les víctimes.

2. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques elaborarà uns cens de nadons sostrets. Sol·licitarà la col·laboració de totes les institucions, públiques o privades, que custodien arxius, expedients o historials mèdics sobre naixements esdevinguts a la Comunitat Valenciana en el període assenyalat en el punt anterior, infants sostrets tant a dones empresonades en qualsevol dels centres de detenció existents en territori valencià durant la guerra civil i la dictadura franquista, amb atenció especial a aquelles dones empresonades que estaven embarassades o tenien menors al seu càrrec, com sobre dones que van donar a llum en hospitals, clíniques o en qualsevol centre públic o privat de naturalesa o índole qualsevol, com als llibres d'adopcions i d'expedients relatius a la protecció de menors, tot amb la finalitat d'esclarir els casos d'adopció irregular i d'identificar les mares biològiques que no van donar-hi el consentiment.

3. El cens de nadons sostrets no serà públic a fi de salvaguardar les dades personals que continga, però proporcionarà a les persones interessades còpia de la documentació que els afecte. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques únicament farà públiques les dades estadístiques que es deriven del cens.

4. El banc d'ADN previst en l'article 12.3 d'aquesta llei recollirà mostres de les persones afectades pels robatoris de nadons, tant en el cas de les mares biològiques com de les persones adoptades, i procurarà la coordinació deguda amb altres bancs d'ADN que pugua haver-hi en l'administració general de l'Estat i en altres comunitats autònomes.

5. En cas que en el procediment d'esclariment i recerca fóra necessària l'obertura d'algun soterrament, el Consell de la Generalitat disposarà d'un pla anual tant de treball com de finançament per tal d'assumir els costos d'aquests processos.

6. El Consell de la Generalitat sol·licitarà al govern de l'Estat l'adopció de tot tipus i ordre de mesures que porten a esbrinar i esclarir aquests fets i donar resposta a les demandes de les ciutadanes i els ciutadans afectats.

Sisena. Comissió de la veritat

1. El Consell sol·licitarà al govern la creació d'una comissió de la veritat, en la línia de les recomanacions de Nacions Unides, per al restabliment de la veritat històrica, jurídica i institucional, sobre els fets i els esdeveniments succeïts durant la guerra civil i la dictadura franquista fins a l'entrada en vigor de la Constitució de 1978.

2. El Consell crearà una comissió de la veritat d'àmbit autonòmic per fer arribar les seues conclusions, fruit de l'anàlisi de la realitat valenciana, a la comissió d'àmbit estatal.

Setena. Inscripció en l'Inventari general del patrimoni cultural valencià

1. La inscripció d'un bé en l'Inventari general del patrimoni cultural valencià no serà obstacle per a inscriure'l en el Catàleg de llocs de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, en atenció als diferents valors patrimonials protegits.

2. Els departaments amb competència en matèria de patrimoni cultural valencià i de la memòria democràtica valenciana, per mor de l'establiment d'una harmonització procedimental adequada, establiran mecanismes de col·laboració respecte dels béns inscrits en els instruments assenyalats en l'apartat anterior.

Disposició addicional vuitena. Crims contra la humanitat i compareixença del Consell davant els òrgans judicials ⁹

D'acord amb el caràcter massiu o sistemàtic que presente la troballa de restes humanes amb signes de violència a les fosses de la Guerra Civil i de la dictadura franquista, el Consell, a través de la conselleria competent en matèria de memòria democràtica, directament o a través de l'advocacia de la Generalitat, denunciarà davant la Fiscalia l'existència d'indícis de la comissió de possibles crims contra la humanitat de naturalesa imprescriptible i efectes permanents, d'acord amb la legislació vigent.

⁹ La disposició addicional vuitena s'afegeix per l'article 103 de la **Llei 3/2020, de 30 de desembre**.

DISPOSICIONS TRANSITÒRIES

Primera. Posada en funcionament de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques

1. Fins a la posada en marxa i funcionament de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, les diferents funcions atribuïdes en aquesta llei a l'institut esmentat les continuaran exercint les entitats i els òrgans que les hagen exercides.

2. Els estatuts de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques necessitaran les modificacions que comporta aprovar-los en els reglaments orgànics i funcionals de les conselleries afectades per l'assumpció de competències d'aquell, i detallaran els preceptes concrets dels reglaments orgànics i funcionals que quedaran modificats o derogats.

Segona. Procediments en tramitació

La tramitació dels procediments en matèria de memòria democràtica iniciats i no conclusos a l'entrada en vigor d'aquesta llei es regirà per la normativa i els protocols d'actuació en virtut dels quals es van iniciar.

Tercera. Grups de treball en funcionament

Els grups de treball constituïts per a elaborar un catàleg de vestigis relatius a la guerra civil i la dictadura, en l'àmbit de la Comunitat Valenciana, i per a retirar-los i valorar els supòsits determinants d'excepcionalitat, ambdós adscrits a la conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica, continuaran realitzant les seues funcions fins que es cree la comissió tècnica prevista en l'article 39.5 i el comitè tècnic d'experts previst en l'article 39.6 d'aquesta llei, els quals els substituïran i n'assumiran les finalitats i les funcions.

DISPOSICIÓ DEROGATÒRIA

Única. Derogació normativa

Queden derogades totes aquelles disposicions del mateix rang o d'un rang inferior el contingut de les quals s'opose al que hi ha disposat en aquesta llei.

DISPOSICIONS FINALS

Primera. Desenvolupament reglamentari

El Consell, com també les conselleries competents per raó de la matèria, han d'aprovar les disposicions necessàries per a desenvolupar i aplicar el que hi ha establert en aquesta llei.

Segona. Entrada en vigor

Aquesta llei entrarà en vigor vint dies hàbils després que es publique en el Diari Oficial de la Generalitat Valenciana.

Per tant, ordene que tots els ciutadans i totes les ciutadanes, tribunals, autoritats i poders públics als quals pertoque, observen i facen complir esta llei.

València, 10 de novembre de 2017

El president de la Generalitat
Ximo Puig i Ferrer

ANÀLISI JURÍDICA

Aquesta disposició està afectada per:

MODIFICADA PER:

- **LLEI 3/2020, de 30 de desembre, de la Generalitat, de mesures fiscals, de gestió administrativa i financera i d'organització de la Generalitat 2021. [2020/11362] (DOGV núm. 8987 de 31.12.2020) Ref. Base de dades 010710/2020**
- **DECRET LLEI 1/2022, de 22 d'abril, del Consell, de mesures urgents en resposta a l'emergència energètica i econòmica originada a la Comunitat Valenciana per la guerra a Ucraïna. [2022/3502] (DOGV núm. 9323 de 22.04.2022) Ref. Base de dades 003456/2022**